

sos, / que tot ho vòlen p' ad ells / perqu' es pèrden de gòmios», MGadea (*T. del Xè* 1, 104).

Tirrit, V. *tiró* II

TIRS, pres del ll. *thyrsus*, i aquest, del gr. *θύρσος* 'tija o tronquet de les plantes'. □ 1.ª doc.: Lab. 1840.

Per via popular donà it. *torso* 'tija, tronç', d'on 'bust del cos humà' > cat. *tors* [c. 1900, eds. tardanes del Lab., Vogel].

Tirurany, V. *tira* (TIRAR) *Tiruri(t)*, V. *tiró* II
Tiruta, V. *taruta* (TAROT) *Tisa*, V. *tió*

TISANA, pres del gr. *πιτσάνη* 'beguda d'ordi, batut', derivat de *πιτσσω* 'jo bato, picolo'. □ 1.ª doc.: Lacav.

TISANUR, compost savi del gr. *θύσανος* 'floc o franja filamentosos' i *οὔρα* 'cua'.

Tisar, variant d'*atiar* (TIÓ), en el ross. fronterer
Tisara, V. *tassa*

TISIC, pres del ll. *phthisicus*, i aquest, del gr. *φθισικός* id., derivat de *φθίσις* 'extinció, decadència', 'consumpció, tisi', i aquest, de *φθίειν* 'sucumbir, perperir', 'consumir-se'. □ 1.ª doc.: princ. S. xv.

«Lo segon vent és temor de malaltia: —E si yo faç açò axí, tots temps, tornaré *tisich*», StVicentF (Schib, *Voc. de S. V. F.*, s. v.).

«Déu verdader / --- / si tu'l supliques / --- / ell guarirà / --- / ab fe sancera, / sorts, muts, lebrsos, / --- / tròpics inflats, / *tisics* febrsos, / los puagrosos, / ---», JRoig (*Spill*, 12151). «Un aprenent de físic / visita un *tisic*, / li pren lo pols / y, per sa desventura, / li fa... una untura / de brou de cols / ---», romanço del S. xvii (o xviii?), MilàF, *Romlo.*, 490).

El nom de la malaltia fou llarg temps «la *tisica*»: com ho trobem recollit en lèxics, des de Busa-N. («*tisica*, malaltia: phthisis; *tisic*, malalt d'ella») i OPou: «MALALTIES --- / foc de St. Antoni --- mal de costat: pleuritis; *tisica*: tabes, phthisis; mal de cor: morbus cardiacus; ---» (*TbPu.*, 237), *DTo.*, Belv., Lab. 1840, *tisis* Lab. 1864 (*ptisis*, només en algun tractat mèdic, com Cauliac, fi S. xv), *tisi* DOrt.; també es digué *tisique(s)a* o *tisigue(s)a*, i la variant *tesic* o *teic* es troba en algun text antic.

Cpr.: *Tisiologia* i *tisiòleg* [1868, *SLitCosta*]. *Tisúria*, format amb *οὔρον* 'orina'.

Tisnar, *tisnera*, *tisó*, *tisonar*, V. *tió* *Tisora*, -ores, *tisorada*, *tisorejar*, *tisoreta*, V. *tondre* *Tisparis*, V. *mixperix* (MOIX) *Tissar*, V. *aquissar* (GOS i QUISO) *Tissatge*, V. *teixir* *Tissor*, V. *ters* *Tissú*, V. *teixir* *Tit*, V. *tiró* *Tita*, V. *tiró* i *teta*

TITA, pres del ll. *Titan*, i aquest, del gr. *Τῑτάν* id. □ 1.ª doc.: Lacav.

«La Torre dels *Titans*», títol del cant ix de l'*Atl.*,⁶⁰

últim esforç dels Atlants per sobreviure. «--- / Del temple hont los Atlants entrotlan a Neptú / --- / Se n'alça un que és de l'àngel caygut imatge viva / --- / —*Titans*: quelcom de témer espera ab por la terra / --- / --- / *Titans* de cor de roure, digau-me: què farem? / --- / L'interrompé un *tità*, de la natura esguerro, / que, guexo y d'estrafeta figura, 's veu entrar, / y esblanquehit, com mort que fuig de son enterro, / del temple per les tombes son crit fa ressonar»; «Veus exam que abraça, de pol a pol, la terra? / En altre temps d'alegres Hespèrides fou hort / --- / Aquí 'ls *titans* lluytavan, allà ciutats florian, / pertot càntics de vèrgens y música d'aucells, / ara ---», *Atl.* III, 4a, ss.; 1, 2a. «Mirau l'horda de *titans*, que, destrossada, / sens desfer-se, dins les ones va tombar / ---», Costa i Ll. (*Costa Brava de Mall.*) «Ai, Sant Llop d'Horsavinyà, / amb el polze de *tità*, / persigneu a tot el món, / des de dalt del campanar, / en el trenc de l'horizont», Coromines (*Pigmalió*, O. C., 218).

DERIV.: *Titànic*: «Tinc dotze fills, d'espatlla musclosa y pit *titànic*, / --- / mes sota 'ls macs que tiran al cel, llur front satànic / caurà romput, y mare demà ja no seré», *Atl.* VI, 11a; Costa, *La Deixa del Geni Grec*: «Davant la comitiva surgí la penya brava / del Cap Vermell, tenyida de púrpura oriental: / com un alberg *titànic*, al flanc d'aquell penyal / se veia horrenda arcada que, oberta, pareixia / la gola d'algun monstre, que un riu engoliria», v. 205 (*IdOr.*, p. 143). *Titani* [*titano*, 1868, *SLitCosta*], metall rar denominat *titanium* pel seu descobridor Klaproth, el 1795, segons el nom dels Titans mitològics, fills d'Urà, el nom del qual havia donat a l'urani, que ell mateix havia descobert abans (*N. E. D.*, s. v.).

DERIV. del *titani*: *titànic* (àcid ~ etc.); *titanat*; *titanós*.

Cpr.: *Titanífer*. *Titanomàquia* [1868, *SLitCosta*]. *Titanoteri*, format amb gr. *θηπιον* 'animal'.

Titar, V. *tiró* *Titarany*, -anya, V. *teranyina* (TEI-XIR) *Titaro*, V. *titella* *Titejar*, *titella*, V. *tiró*

TITELLA, com el prov. *titè*, *titi*, i el cast. *títère*, id., són mots de creació expressiva, probablement per imitació de la veu aguda *ti-ti* que el titellaire presta als seus ninots. □ 1.ª doc.: *DAG*.

Encara que no en tinguem documentació lexicogràfica fins als *DAG*., Careta, Bulbena i Vogel, és certament un mot antic, almenys en el Princ., i fonament arrelat, que per la seva naturalesa no es prestava a aparèixer gaire en literatura. Ningú no diu entre nosaltres, ni crec que es vagi dir gaire, *títère*, que recullen Belv. i Lab. En el P. Val. sí que ja és vella la formació parafràstica «*títaro*: *títère*», Carles Ros (1764, p. 277), i ja apareix en un doc. de 1656, sobre la història del teatre a Val. (*BRAE* XIII, 231); igual al cast. *títère* [c. 1560].

Literàriament, però, han usat *titella* una sèrie d'excel·lents escriptors, sobretot amb el sentit figurat de manella bellugat per altri o sense voluntat; JMSagarra (*El Mal Caçador*: «tots sou unes *titelles* i uns canyiu-